

rak aynı yıl "Selçukîler Devrinde Anadolu Şairleri II: Ahmed Fakih" adı altında *Türk Yurdu* mecmuasında yayımlanmış (sy. 22, s. 286-295), Ahmed Fakih'in ve *Çarhnâme*'nin Türk edebiyatındaki yerini de aynı yıllarda *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde (s. 307-308) tekrar söz konusu etmiştir. Daha sonra eser Mecdut Mansuroğlu tarafından eski ve orta Türkçe'ye yakınlaştırılmak suretiyle okunup transkribe edilmiş, dil özelliklerinin açıklanması yanı sıra bir lügatçe ve gramer dizini eklenip metnin tıpkıbasımıyla birlikte yayımlanmıştır (*Ahmed Fakih-Çarhnâme*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1956). Eser üzerinde Fahir İz ve Günay Kut da çalışma yapmışlardır (Fahir İz—Günay Kut, "Divan Nazım ve Nesri", *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1985, I, 264-268). Bu yeni yayında, Mecdut Mansuroğlu'nun yaptığı birtakım zorlamalar ayıklanıp yanlış ve değişik okuduğu kelimeler düzeltilerek metin dil bakımından ait olduğu dönemin özellikleriyle verilmiştir.

2. *Kitâbü Evsâfı mesâcidi's-şerife*. British Museum Or. 9848'de kayıtlı bir mecmuanın ilk eseri olup 1^b-21^b yaprakları arasında yer almaktadır. Aruz vezninin "mefâilün mefâilün fa'ilün" kalıbı ile yazılmıştır. Esas şekli mesnevi olmakla beraber arada iki parçada kafileye gazel, sondaki dört manzumede ise gazel-kaside tertibini gösterir. Harekeli nesihle yazılı 339 beyitten meydana gelen nüshanın istinsah tarihi yoktur. İlk yaprakta sonra bazı yapıtların kaybolmuş olduğu anlaşılmakta ve böylece metnin tamamının daha hacimli olabileceği tahmin edilmektedir. Eseri yayımlayan Hasibe Mazioğlu'nun meâlen özetlediği üzere konusu şöyledir: Bir bölük arkadaşı ile hacca giden Ahmed Fakih bu gezisi sırasında gördüğü Şam, Kudüs, Mekke, Medine şehirleri ile orada ziyaret ettiği mukaddes yerleri anlatmaktadır. Şair gezdiği yerleri dikkatle seyretmiş, buradaki yapıtların kaç kapısı olduğunu, kubbelerini, sütunlarını, merdiven basamaklarını saymış, enlerini boylarını adımlayarak ölçmüştür. Kudüs'te iki ay kalan şair eserin sonuna eklenmiş olan Kudüs methiyelerini o sıralarda yazmış olmalıdır. Şair memleketine dönünce eserini hacca gidemeyen arkadaşlarına verir ve onların da oraları görmelerini tavsiye eder.

Bu mesnevi ilk defa Hasibe Mazioğlu tarafından bulunarak bir tebliğle ilim âlemine duyurulmuş ("Anadolu'da XIII. Yüzyıl Ürünlerinden Yeni Bir Eser", *X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler*-1963, Ankara 1964, s. 75-79), bazı örnek parçaları ayrıca yayımlanmış ("Geçmişin Türkçesinden Örnekler", *TD*, XIII/145 [Ekim 1963], s. 25-30), eserin transkripsiyon ve sözlük eklemeli tıpkıbasım neşri de yine onun tarafından yapılmıştır (*Kitâbu Evsâfı Mesâcidi's-Şerife*, Ankara 1974; bu neşirle ilgili münakaşalar hakkında bk. Orhan Şaik Gökyay, "Okurken VIII: Güçlük Nerede?", *TD*, XXXII/289 [Ekim 1975], s. 549-550; bu yazıya Hasibe Mazioğlu'nun cevabı: "Güçlüğü Nerede Olduğu", *TD*, XXXII/290 [Kasım 1975], s. 665-666); buna O. Ş. Gökyay'ın mukabelesi: *TD*, XXXII/291 [Aralık 1975], s. 707-710).

3. Fakih (Ahmed)'in Şiirleri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığı 4453 numarada kayıtlı seksen yedi varaklık yazma Mekke, Medine ve Kudüs methinde yazılan Türkçe bir eseri ihtiva etmektedir. Eserin tamamı otuz bab olup her şehir için on bab ayrılmıştır. Başta ve sonda zikredildiğine göre müellifi Muhammed b. Muhsin b. Hasan b. Halil b. Ömer el-Yemenî'dir ve bu eseri Kudüs'te yazmıştır. Fakih mahlaslı şiirler, toplam beyit sayısı altmış dokuz olan beş ayrı manzume halinde yazmanın sonuna rastlayan 83^b-87^b varakları arasında yer almaktadır. Bu beş manzumeden dördü, *Kitâbü Evsâfı mesâcidi's-şerife*'nin 340-390. beyitleri arasındaki dört manzumenin on bir beyit fazlası ile ikinci nüshasıdır; yedi beyitlik beşinci manzume ise *Kitâbü Evsâfı mesâcidi's-şerife*'de bulunmamaktadır. Buradaki beş manzume, *Kitâbü Evsâfı mesâcidi's-şerife* ile bazı yerlerde küçük nüsha farkları niteliğinde, bazı yerlerde de daha geniş çapta ayrıntılar göstermektedir.

M. Fuad Köprülü'nün *Çarhnâme*'nin Eski Anadolu Türkçesi'nin en eski örneği olduğu görüşü, hiç kontrol edilmeden Nihad Sâmî Banarlı, Mecdut Mansuroğlu ve Hasibe Mazioğlu gibi araştırmacılar tarafından aynen kabul edilmiştir. Halbuki elde bulunan metinlerin hepsi de dil bakımından en erken XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyılın ilk yarısına ait göründüklerinden, ilk defa Turhan Genceî'nin işaret ettiği gibi, bu metinlerin bilinen Ahmed Fakih'lere ait olmaları şüphelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri* (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1986, I, 452-453; Sehi, *Tezkire* (G. Kut), s. 195, 367; Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 307-308; Hâfız Hüseyin Kerbelâî, *Ravzatü'l-cinân ve cennetü'l-cenân* (nşr. Sultan el-Qurrâî), Tahrân 1349, II, 48-49, 388; Ergun, *Türk Şairleri*, I, 281-283; Abdülbâki Gölpinarlı, *Yunus Emre: Hayatı*, İstanbul 1936, s. 53; a.mlf., *Yunus Emre Divanı*, İstanbul 1943, I, 111; a.mlf., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 88, resim 15; a.mlf., *Yunus Emre ve Yattığı Yer*, Eskişehir 1963, s. 14; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 119; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya 1964, s. 391, 395-396, 743-747, 1095; Alessio Bombaci, *Storia Della Letteratura Turca*, Milano 1969, s. 270, 282; Banarlı, *RTET*, I, 319-320; Mehmet Önder, *Mevlânâ Şehri Konya*, Ankara 1971, s. 127-129; a.mlf., *Konya Klavuzu*, Ankara 1972, s. 99; a.mlf., "İlk Türkçecilerden Ahmed Fakih Hakkında Yeni Bilgiler", *TY*, sy. 276 (1959), s. 51; Yalkın Safovna Ahmetgaleeva, *Issledovaniya Türkoyaziçnogo Pamyatnika: "Kisekbaş Kitabı"*, Moskva 1979, s. 26; Rıfki Melül Meriç, "Akşehir Türbe ve Mezarları", *TM*, V (1936), s. 152; Şehabeddin Tekindağ, "Yunus Emre Hakkında Araştırmalar", *TTK Belleten*, XXX/117 (1966), s. 76-77; Turhan Genceî, "Notes on the Attribution and Date of the 'Çarhnâme', *Studi Preottomani e Ottomani, Atti del Convegno di Napoli (24-26 Settembre 1974)*, Napoli 1976, s. 101-104; Türkçe trc.: Emine Gürsoy-Naskali, "Çarhnâme Müellifi ve Tarihi Hakkında Notlar", *TK*, XXV/286 (1987), s. 74-77; *TA*, I, 255; Fahir İz, "Ahmed Fakih", *EI² Suppl.* (İng.), I, 50; *TDEA*, I, 61.

OSMAN F. SERTKAYA

AHMED b. FÂRİS

(bk. İBN FÂRİS).

AHMED FÂRİS eş-ŞİDYÂK

(bk. FÂRİS eş-ŞİDYÂK).

AHMED FERİDUN

(bk. FERİDUN AHMED BEY).

AHMED FEYZİ es-SÂÂTÎ

(bk. SÂÂTÎ, Ahmed Fevzi).

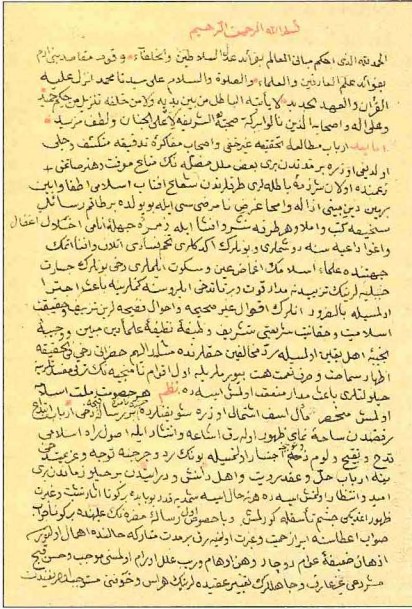
AHMED FEYZİ

(1839-1909)

Son dönem

Osmanlı din âlimi ve müellif.

Çorum'un Azap Ahmed mahallesinde doğdu. İlimiye mensup bir ailedendir. Babası Ali Ârif Efendi ve dedesi Osman Râif Efendi müftülük yapmışlardır. Tah-

Ahmed Feyzi Efendi'ye ait *Feyz-i Rabbânî Redd-i Bâtıl-ı İrânî* adlı eserin müellif hattı nüshasının ilk sayfası
(Kâmil Şahin özel kitaplığı)

silini memleketindeki çeşitli âlimlerden okuyarak tamamladı. Meşhur âlimlerden İskilipli Arapzâde Mehmed Emin Efendi'den (ö. 1888) icâzet aldı. Nakşibendiyye tarikatının Hâlidîyye koluna mensuptu. Çorum'da Kurtzâde ve Alaybeyoğlu medreselerinde müderrislik ve 1851-1884 yılları arasında aralıklarla müftülük görevlerini yürüttü. Aynı yerde şer'iyye mahkemesinde başkâtiplik ve kadılık vazifelerinde de bulundu. Çorum'da vefat etti.

Ahmed Feyzi Efendi'nin müderrisliği sırasında pek çok talebeye icâzet verdiği, Çorum İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan icâzetnâmelerden anlaşılmaktadır. Dedesi ve babasından kalanlarla kendisinin edindiği kıymetli eserlerden oluşan 6112 ciltlik bir kitap koleksiyonu ile Çorum'un ilk müstakil kitaplığını tesis etti. Bu kitaplık Cumhuriyet döneminde kurulan Çorum İl Halk Kütüphanesi'nin nüvesini teşkil etmiştir.

Eserleri. İyi bir müderris olarak tanınan Ahmed Feyzi Efendi aynı zamanda birçok eser telif etmiştir. Bunlardan Çorum İl Halk Kütüphanesi'nde bulunanların başlıcaları şunlardır: *el-Feyzül-ʿalî fî şerhi Hizbi'n-Nevevî* (nr. 627/3); *el-Fevâ'idül-Feyziyye şerhu Risâleti'l-Emîniyye* (nr. 438/3); *Risâle fî [tekli-fî] mâ lâ yutâk* (nr. 971/5); *Tahkîkât ʿalâ Mukaddimeti'l-Telvîh* (nr. 1587);

el-Fevâ'idül-Feyziyye fî ahvâli'z-zev-câtî'n-nebeviyye (nr. 3747/2); *Feyz-i Rabbânî Redd-i Bâtıl-ı İrânî*. Sonuncusu dışındaki eserlerinin hepsi Arapça'dır. Türkçe olan *Feyz-i Rabbânî* Şiîliğe reddiye olarak yazılmış olup 471 varaktır (müellif hattı nüshası Kâmil Şahin'in özel kütüphanesinde bulunmaktadır). Ahmed Feyzi Efendi'nin, Şeyhülislâm Hâmid Mahmud Efendi'nin (ö. 985/1577) *el-Fetâvâ'l-Hâmidîyye** adlı eserindeki fetvaların dayanağı olan fikhî kaynakların tesbiti konusunda bir eser kaleme aldığı da kaydedilmektedir (*Osmanlı Müellifleri*, I, 250).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Feyzi Efendi'nin Osmanlı Hüseyin Sabri Efendi'ye verdiği *icâzetnâme*, Millî Ktp., nr. 2291/2, vr. 5*; *Çorum Şer'iyye Sicilleri*, Ankara Etnografya Müzesi, nr. 2, s. 1, belge 3, s. 3, belge 8, s. 32, belge 64; nr. 10, s. 171, belge 278; *Ankara Vilâyeti Salnâmesi* (1290), s. 63; Arapzâde Mehmed Emin Efendi, *er-Risâletü'l-Emîniyye fî'l-İsti'âre*, Çorum İl Halk Ktp., nr. 2368/1, vr. 2*; *Hediyetü'l-ʿârifîn*, I, 195; *Osmanlı Müellifleri*, I, 250; *Kehhâle, Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, II, 47; *Çorum İl Yıllığı* (1973), s. 172; YA, III, 2017, 2103.

KÂMİL ŞAHİN

AHMED b. FURÂT

(bk. İBNÜ'l-FURÂT, Ahmed).

AHMED GAZİ CAMİİ

Milas'ta XIV. yüzyılda
Menteşeoğulları döneminde
yapılmış cami.

Milas'ın en büyük camii olan yapı günümüzde Ulucami olarak da tanınır. Halbuki 1671 yılına doğru Milas'tan geçen Evliya Çelebi, şehrin kuzeyinde kurşun örtülü, beş kubbeli ve içi dışı mermer

kaplı Firuz Bey Camii'ni, Câmî-i Kebîr olarak adlandırmaktadır. Kapısı üstünde yer alan iki buçuk metre uzunluğundaki bir mermer levhaya iki satır halinde yazılmış kitâbesine göre, Cemâziyâlâhir 780'de (1378) Emîr Ahmed Gazi Bey tarafından yaptırılmıştır. Aynı adı taşıyan mahallede bulunan cami 1879 ve 1912 yıllarında tamir görmüştür.

Ahmed Gazi Camii 23×20.50 m. ölçüsünde, üstü düz damlı ve dış mimarisi son derece sade ve iddiasız bir yapıdır. Damı, ölçü ve biçimleri değişik olan iki sıra pâyeye taşımaktadır. Sol tarafta uzanan sahnın bölümlerinin beş çapraz tonozla örtülü olmasına karşılık, sağ taraftaki sahnada uzunlamasına ve arada kemerlerle takviye edilmiş bir beşik tonoz uzanır. Böylece caminin iç mimarisinin de bir bütünlüğe sahip olmadığı dikkati çeker. Orta sahnın kible bölümünde bir *maksûre** kubbesi bulunmaktadır. Yapı eski binalardan devşirilmiş taşlardan yapılmış, bunlar arasında ilkçağ'a ait kitâbe veya işlenmiş sunak parçaları da kullanılmıştır. Duvarlar açılma tehlikesi gösterdiğinden bazı kısımlarda dıştan destek payandaları ilâve edilmiştir. Caminin cümle kapısı yanında duvara bitişik olarak dıştan taş bir merdiven bulunmaktadır. Bu merdiven caminin damına çıkışı sağlar. Ezan bu merdivenlerden çıkılarak damdan okunurdu. Bu çeşit minarelere Milas'ta başka camilerde de (Hacı İlyas, Pazar) rastlandığına göre, bir bölge mimarisi özelliği sayılabilir. Bir yan kapısının üstünde de Hacı Mehmed ile Sert Ahmed kızı Fatma Hanım'ın camiye bir zeytinlik ile bir ev vakfettiklerini bildiren bir vakıf kitâbesi bulunmaktadır.

Ahmed Gazi Camii'nin sanat değerine sahip bir aksamı yoktur. Evvelce değer-

Ahmed
Gazi
Camii -
Milas/
Muğla